

2019

Badanie socjologiczne
II EDYCJA

UKRAIŃCY

NA POLSKIM RYNKU PRACY

doświadczenia, wyzwania i perspektywy

Raport z drugiej edycji badania socjologicznego przeprowadzonego przez EWL S.A.,
Fundację Na Rzecz Wspierania Migratorów Na Rynku Pracy „EWL”
i Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
PORTRET RESPONDENTA - PŁEĆ, WIEK, GEOGRAFIA	4
DOŚWIADCZENIE I DŁUGOŚĆ POBYTU	5
ZAROBKI I DYSTRYBUCJA DOCHODÓW	6
WARUNKI I CZĘSTOTLIWOŚĆ PODEJMOWANEJ PRACY	7
LEGALIZACJA POBYTU I ZATRUDNIENIA ORAZ SZARA STREFA	8
WYZWANIA	9
CZAS WOLNY I INTEGRACJA	10
POSTULATY	11
ZAMIESZKANIE W POLSCE	12
AKTYWNOŚĆ BIZNESOWA, EMERYTURA, DZIECI I RODZINA	13
POBYT I PRACA NA UKRAINIE	14
PROFIL PRACOWNIKA Z UKRAINY ROZWAŻAJĄCEGO POZOSTANIE W POLSCE	15
DŁUGOTRWAŁY POBYT - PORTRET	16
PRZYCZYNY I UWARUNKOWANIA DŁUGOTRWAŁEGO POBYTU	17
DŁUGOTERMINOWY POTENCJAŁ PRACOWNIKÓW Z UKRAINY	18
BADANIE W LICZBACH	20
DYNAMIKA 2019/2018	21
OPINIA EKSPERTA	22
METODOLOGIA	22
O AUTORACH BADANIA	23

ANDRZEJ KORKUS

Prezes Zarządu EWL S.A.

MONOPOL POLSKI NA PRACOWNIKÓW Z UKRAINY DOBIEGA KOŃCA. CO DALEJ?

Z przyjemnością oddaję w Państwa ręce raport stanowiący analizę zachodzącego na polskim rynku pracy zjawiska migracji zarobkowej. W ramach drugiej edycji badania socjologicznego przygotowanego we współpracy ze Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego pokusiliśmy się o stworzenie jak najbardziej dokładnego profilu migranta zarobkowego z Ukrainy oraz pokazanie zmian zachodzących w obszarze migracji pracowników w naszej części kontynentu.

Historycznie się złożyło, że w okresie dynamicznego wzrostu gospodarczego w Polsce, nasz najbliższy sąsiad, Ukraina, został ogarnięty recesją spowodowaną wojną na wschodzie kraju. Nasza gospodarka z otwartymi ramionami przyjęła obywateli Ukrainy, którzy zdecydowali się na wyjazdy zarobkowe. W ciągu zaledwie kilku lat Polska oraz stała się największym beneficjentem masowej migracji pracowniczej Ukraińców wśród krajów UE.

Monopol Polski dobiega jednak końca. Z jednej strony na naszych wschodnich sąsiadów otwiera się największa gospodarka Europy, Niemcy. Z drugiej - ukraińska gospodarka w ciągu ostatnich lat stała się coraz silniejsza. Jeżeli chcemy utrzymać obecny wzrost PKB, na który również pozytywny wpływ mają nasi wschodni sąsiedzi, o pracowników z Ukrainy musimy zawalczyć.

Dwanaście lat temu Polska stała się jednym z pierwszych krajów unijnych, którzy zaoferowały obywatelom państw trzecich uproszczoną procedurę legalizacji podejmowanej pracy. Wciąż mamy szereg przewag nad rynkami zachodnimi, jednak aby je utrzymać powinniśmy wykonać kolejny krok w kierunku liberalizacji polityki migracyjnej. Coraz więcej migrantów z zachodniej granicy pracuje i płaci podatki w Polsce w ramach pobytów krótkotrwałych. Powinniśmy skoncentrować się na zatrzymaniu w naszym kraju specjalistów, którzy nauczyli się języka i zdobyli doświadczenie, ale muszą wyjechać z powodu problemów z przedłużeniem swojego pobytu. Tym bardziej, że z wyników niniejszego raportu wyłania się obraz pracownika zdecydowanie bardziej doświadczonego zawodowo, wymagającego, świadomego swoich potrzeb oraz roli na polskim rynku pracy, a także rozważającego kontynuowanie swojej kariery zawodowej nad Wisłą w długotrwałej perspektywie.

Zapraszam do lektury,

JAN MALICKI, DR H.C.

Dyrektor Studium Europy Wschodniej UW

SYTUACJA PRACOWNIKÓW Z UKRAINY CIEKAWYM ZAGADNIENIEM BADAWCZYM

Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego ze względu na swoje zainteresowania obszarem postsowieckim, od samego początku swojej działalności zajmuje się historią i współczesnością Ukrainy. Wachlarz tych zainteresowań obejmuje również kwestie socjologiczne i społeczne.

W 2004 roku, kiedy fakt sfałszowania wyborów prezydenckich na Ukrainie spowodował falę ogromnych demonstracji i wybuch Pomarańczowej Rewolucji, studenci i kadra naukowa Studium udali się do Kijowa i przeprowadzili tam terenowe badania socjologiczne. Celem badań było poznanie opinii obywateli Ukrainy dotyczących przemian zachodzących w ich państwie oraz nadziei i oczekiwań, jakie z tymi przemianami wiążą. Badania powtórzono w 2005 roku w różnych regionach Ukrainy, a w 2007 r. w Kijowie. Podobne badanie przeprowadziliśmy również w 2013 roku, podczas wydarzeń, które przeszły do historii jako Euromajdan. Wyniki badań zostały opublikowane w dwóch raportach.

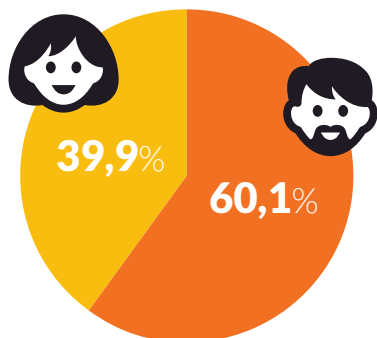
Nasze zainteresowania Ukrainą, poza tymi stricte naukowymi, wynikają również z faktu, że bardzo wielu absolwentów prowadzonych przez nas „Studiów Wschodnich” oraz innych programów stypendialnych to właśnie obywatele Ukrainy.

Kiedy otrzymałem propozycję, aby Studium uczestniczyło w prezentowanym projekcie, nie miałem wątpliwości, że powinniśmy wziąć w nim udział. Sytuacja pracowników z Ukrainy w Polsce jest nie tylko wyjątkowo ciekawa jako zagadnienie badawcze, ale także niezmiernie ważna z perspektywy polskiego rynku pracy. Cieszy mnie, że Studium Europy Wschodniej wzięło udział w tak ważnym projekcie.

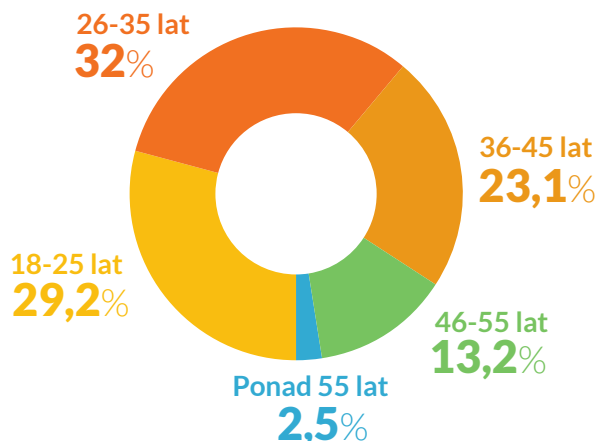
Życzę ciekawej lektury,

PORTRET RESPONDENTA - PŁEĆ, WIEK, GEOGRAFIA

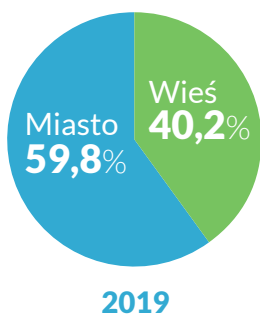
Płeć

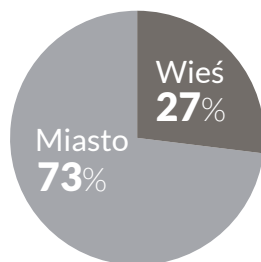
Wiek

Miejsce zamieszkania na Ukrainie

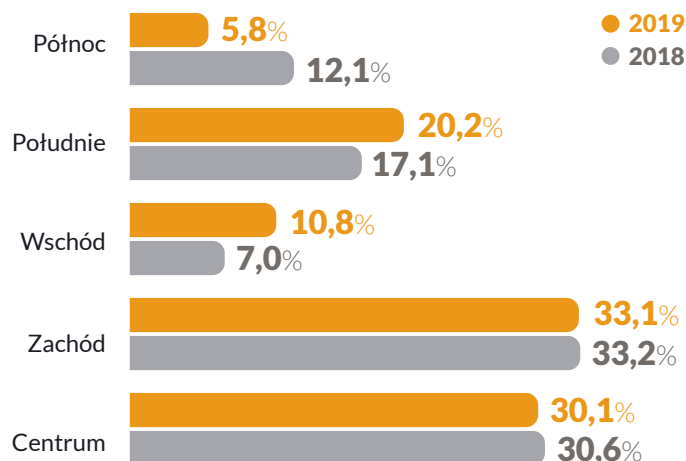

2019

2018

Region zamieszkania na Ukrainie

ROŚNIE ZRÓŻNICOWANIE DEMOGRAFICZNE I ŚWIADOMOŚĆ MIGRACJI WŚRÓD MIESZKAŃCÓW OBSZARÓW WIEJSKICH

Struktura demograficzna migracji z Ukrainy podlega znacznym fluktuacjom. Największą grupę obywateli Ukrainy, którzy przyjechali do Polski w celu podjęcia pracy, stanowią osoby w wieku od 26 do 35 lat - 32% respondentów. W porównaniu z zeszłorocznym badaniem, grupa ta zmalała o ponad 3 pkt. proc. Jednocześnie o niemal 8 pkt. proc. wzrósł udział najmłodszych migrantów zarobkowych (w przedziale wiekowym 18-25), którzy przybyli do naszego kraju tuż po zakończeniu swojej edukacji na Ukrainie.

Wśród badanych dominują mężczyźni (60%), których udział zmniejszył się w porównaniu z rokiem 2018 o 3,5 pkt. proc. Odpowiednio udział kobiet wzrósł do poziomu 40% wśród osób badanych.

W zestawieniu z zeszłym rokiem, o 3 oraz 4 pkt. proc. zwiększył się udział pracowników, którzy przyjechali do naszego kraju z południowej i wschodniej części Ukrainy.

Świadczy to o dalszym otwieraniu się tych regionów kraju na migrację zarobkową w kierunku zachodnim. Z zachodu Ukrainy, podobnie jak i rok temu, pochodzi co trzeci ukraiński obywatel pracujący w Polsce. Ponad dwukrotny spadek migracji obserwujemy natomiast w przypadku mieszkańców północnych regionów, w tym Kijowa.

Stopniowo zmniejsza się dystans pomiędzy liczbą migrantów zarobkowych pochodzących z miast i wsi. Udział mieszkańców terenów wiejskich w strukturze migracji zwiększył się w ciągu roku aż o 13 pkt. proc. Jest to proces naturalny, w ramach którego migracja zarobkowa mieszkańców Ukrainy obejmuje także w coraz większym stopniu reprezentantów obszarów wiejskich, stanowiących około 1/3 ogółu ludności na Ukrainie. Oznaczać to również może rosnącą świadomość migracyjną wśród mieszkańców wsi, stanowiącą pochodną lepszego dostępu do informacji i zwiększonej liczby kampanii informacyjnych skierowanych do migrantów.

WIĘKSZE DOŚWIADCZENIE, CORAZ DŁUŻSZY POBYT W CELU PRACY

Praca w Polsce wśród naszych wschodnich sąsiadów przestała już być traktowana jako nowe zjawisko. Jeżeli w 2018 roku niemal 2/3 badanych pracowników z Ukrainy pracowało w naszym kraju po raz pierwszy, to w 2019 roku odsetek osób bez doświadczenia na polskim rynku pracy zmalał do zaledwie 49%.

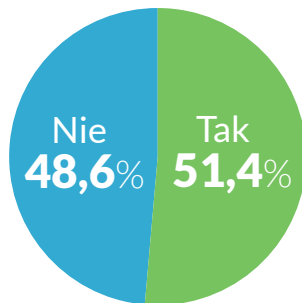
Wydłużeniu uległ ponadto okres zatrudnienia naszych respondentów w Polsce. Jeżeli w ubiegłym roku ponad 54% ankietowanych deklarowało, że w trakcie ostatniego pobytu pracowali w naszym kraju mniej niż 3 miesiące, to w 2019 roku długość okresu zatrudnienia ponad połowy ankietowanych obywateli Ukrainy wynosiła już od 3 do 6 miesięcy. Co więcej, ilość respondentów podejmujących zatrudnienie nad Wisłą przez okres od 6 do 12 miesięcy podwoiła się w porównaniu do roku 2018. Zaobserwować można również zwiększone zainteresowanie pracą długoterminową (powyżej 12 miesięcy), której wykonywanie podczas ostatniego pobytu

deklarowało ponad 4% badanych. Tworzy to znaczący kontrast w stosunku do danych za rok poprzedni, w ramach których zatrudnienie długoterminowe było mocno zmarginalizowane (zaledwie 0,3%).

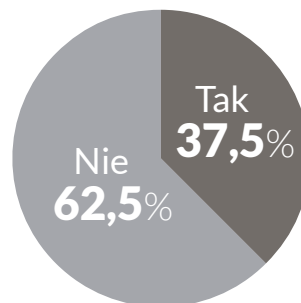
Jeżeli chodzi o obecny pobyt w Polsce, to w przypadku najkrótszych pobytów w celu podjęcia pracy zachowuje się spadkowa tendencja. Już tylko 28% ukraińskich pracowników wśród badanych jest obecnie zatrudnionych na okres do 3 miesięcy. Wyraźnie wzrósł natomiast odsetek obywateli Ukrainy pracujących w naszym kraju na okres dłuższy niż 6 miesięcy.

Wyniki potwierdzają wśród Ukraińców niezmienną chęć powrotu do naszego kraju w celu podjęcia lub kontynuowania zatrudnienia. Polskich pracodawców powinno usatysfakcjonować ponadto rosnące zainteresowanie podejmowaniem długookresowej pracy.

Czy Pan/Pani pracował/a wcześniej w Polsce?

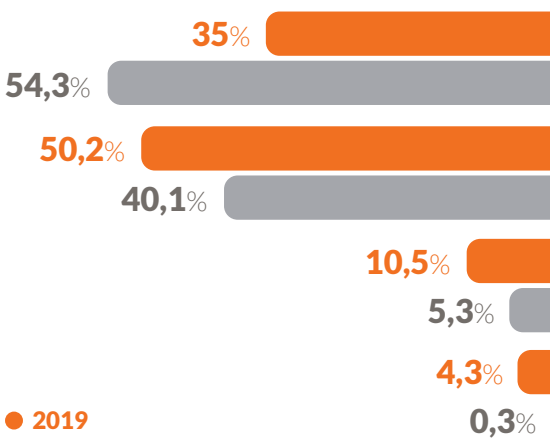

2019

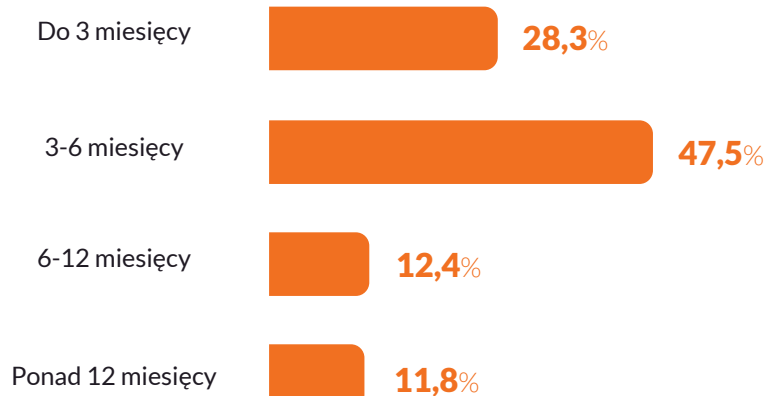
2018

Jak długo Pan/Pani pracował/a podczas swojego ostatniego pobytu w Polsce?

● 2019
● 2018

Jak długo Pan/Pani planuje pracować w Polsce tym razem?

ZAROBKI I DYSTRYBUCJA DOCHODÓW

ZERWANIE ZE STEREOTYPEM „TANIEJ SIŁY ROBOCZEJ”

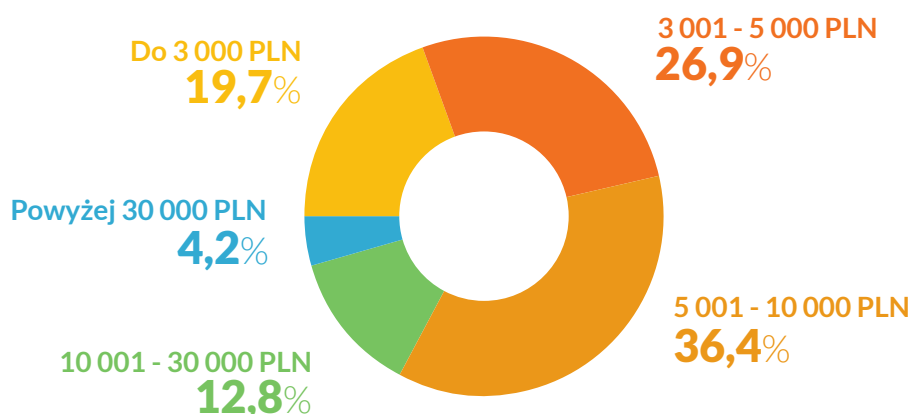
Istotne zmiany zaszły w oczekiwaniach ukraińskich obywateli odnośnie ich zarobków w Polsce. Jeżeli w 2018 roku największą grupę respondentów (ponad 40%) stanowiły osoby ubiegające się o minimalną stawkę godzinową, to w 2019 za takie wynagrodzenie zgodziłoby się pracować jedynie 6% obywateli Ukrainy.

Podwoiła się natomiast grupa pracowników z Ukrainy pragnąca zarabiać od 13 do 15 złotych netto za godzinę (33%), a udział respondentów oczekujących zarobków na poziomie od 15 do 20 złotych netto za godzinę niemal się potroił, wynosząc 19%.

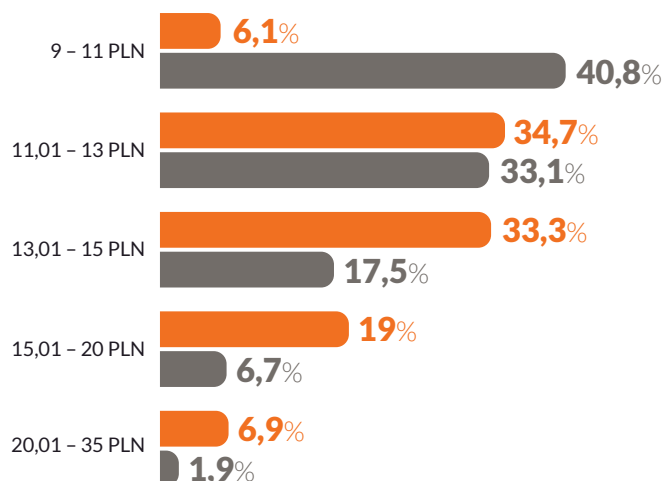
Największą grupę (ponad 36%) z kolei stanowią pracownicy z Ukrainy, którzy podczas całego pobytu w Polsce (po odjęciu kosztów utrzymania i dojazdu) planują zarobić od 5 do 10 tys. złotych. Ukraińskich obywateli, którzy przyjechali, by zarobić w naszym kraju od 3 do 5 tys. złotych, jest z kolei 27%. Co ósmy respondent zaś zadeklarował plany zarobienia od 10 do 30 tys. złotych.

Znacznej zmianie uległa struktura dystrybucji posiadanych dochodów pod kątem wysyłki części zarobków dla rodziny i bliskich w miejscu zamieszkania na Ukrainie. Może to wskazywać na intensyfikację procesów integracyjnych, w ramach których coraz częściej rodziny osób podejmujących pracę uczestniczą bezpośrednio w migracji.

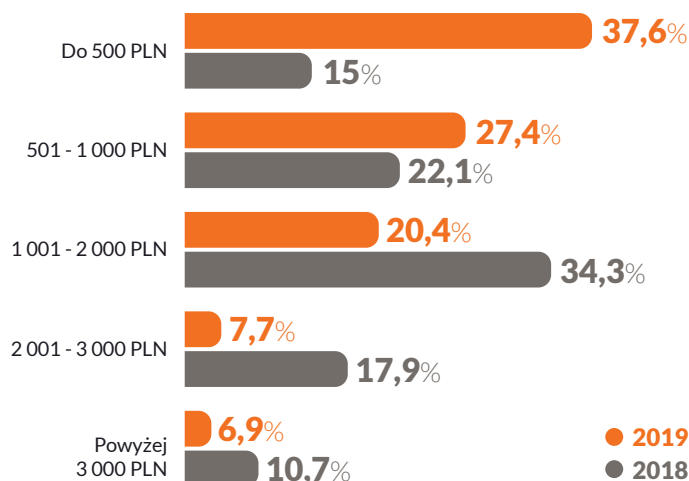
Jaką kwotę Pan/Pani planuje zaoszczędzić pracując w Polsce (przywieźć lub przekazać do domu)?

Jakiego wynagrodzenia oczekuje Pan/Pani za godzinę pracy w Polsce? (netto)

Jaką kwotę pieniężną miesięcznie wysyłał/a Pan/Pani na Ukrainę przeciętnie podczas ostatniego pobytu w Polsce mającego na celu podjęcie pracy?

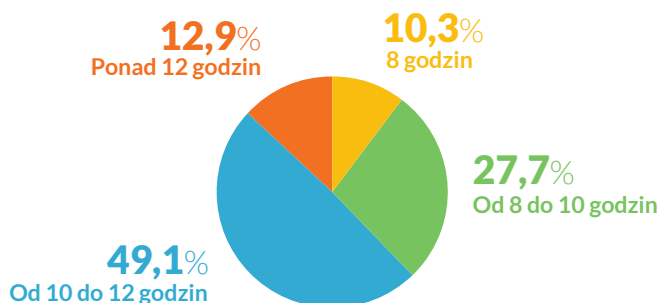

WARUNKI I CZĘSTOTLIWOŚĆ PODEJMOWANEJ PRACY

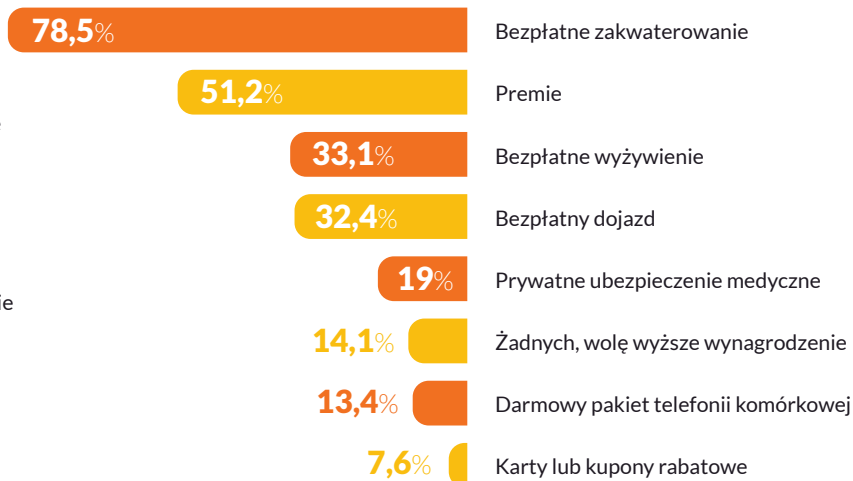
Według jakiego schematu wolałby/wolałaby Pan/Pani pracować w Polsce?

Ile godzin wolałby/wolałaby Pan/Pani pracować w Polsce na dobę?

Jakie dodatki chciałby Pan/Pani otrzymywać od pracodawcy w Polsce?

KRÓTKOOKRESOWA PRACA TYMCZASOWA LUB NIEPRZERWANE ZATRUDNIENIE

Dążąc do maksymalizacji osiąganych zarobków w krótkim czasie, Ukraińcy często decydują się na pracę w Polsce powyżej ustawowego czasu pracy. Podobnie jak rok temu, co drugi respondent woli pracować w naszym kraju od 10 do 12 godzin na dobę, a 28% - od 8 do 10 godzin (spadek z 37% w roku poprzednim). Na ośmiogodzinny dzień pracy decyduje się jedynie co dziesiąty Ukraińiec, zwiększył się natomiast udział ankietowanych, którzy woleliby pracować powyżej 12 godzin dziennie.

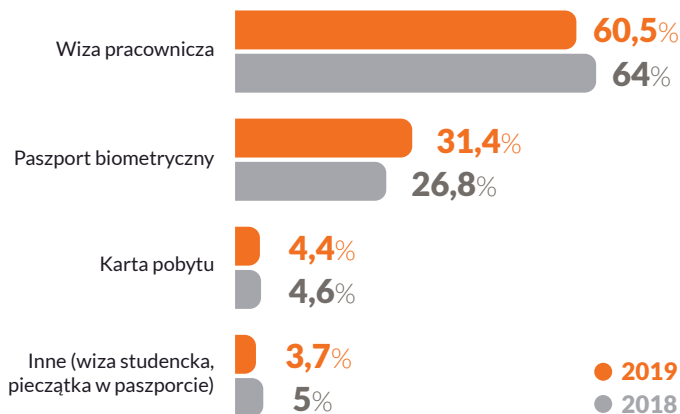
Zapytaliśmy pracowników z Ukrainy, według jakiego schematu czasowego woleliby pracować w naszym kraju. Największą popularnością cieszy się formuła 3/3, przewidująca 3 miesiące pracy w Polsce, po których następuje 3-miesięczny pobyt na Ukrainie. Preferencje odnośnie takiej formuły zadeklarowało prawie 27% uczestników badania. Warto wspomnieć, że większość ukraińskich obywateli jest zatrudnionych w Polsce na

oświadczeniach o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi, które umożliwiają pracę w Polsce przez sześć miesięcy w ciągu roku bez konieczności uzyskania zezwolenia. Taka opcja pasuje jedynie 8% ankietowanym. Prawie co czwarty respondent wolałby być zatrudniony w naszym kraju nieprzerwanie, a co piąty według następującego schematu - 6 miesięcy pracy w Polsce, 3 miesiące pobytu na Ukrainie.

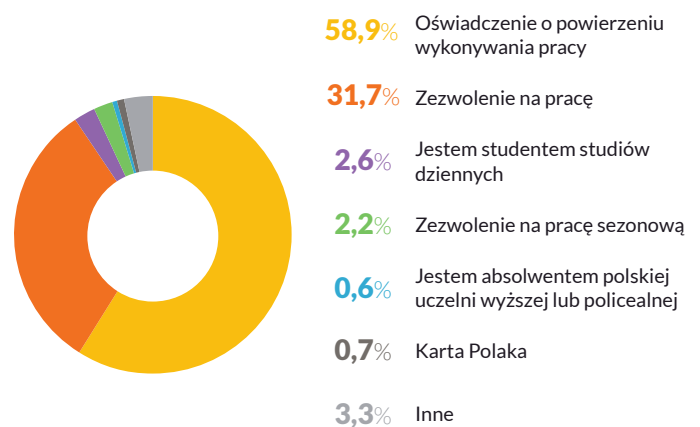
Najbardziej pożądanymi dodatkami dla Ukraińców podobnie jak rok temu są bezpłatne zakwaterowanie oraz premie pieniężne. Warto nadmienić wzrost liczby pracowników z Ukrainy, którzy wolą zrezygnować z bonusów na rzecz wyższego wynagrodzenia (14% w stosunku do niecałych 3% w ubiegłym roku). Coraz częściej respondenci zwracają uwagę na inne formy benefitów, jak prywatne ubezpieczenie medyczne (19%), czy bezpłatne pakiety telefonii komórkowej (13%).

LEGALIZACJA POBYTU I ZATRUDNIENIA ORAZ SZARA STREFA

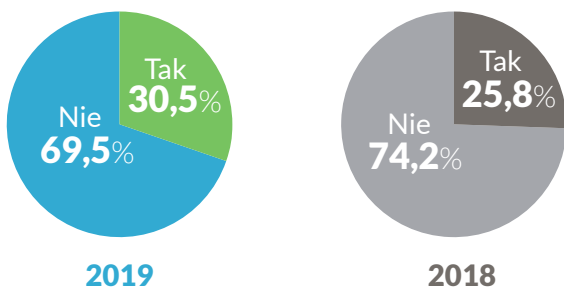
Na podstawie jakiego dokumentu przebywa Pan/Pani w Polsce?

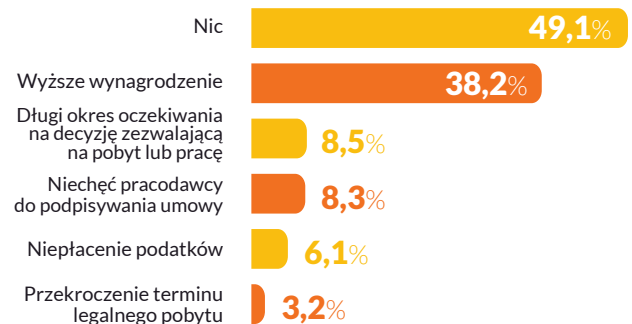
Na podstawie jakiego dokumentu rozpoczyna Pan/Pani pracę lub już pracuje w Polsce?

Czy kiedykolwiek Pan/Pani pracował/a Pan/Pani w Polsce bez podpisanej umowy („na czarno“)?

Co skłoniłoby Pana/Pani do podjęcia pracy w Polsce bez podpisania umowy?

ZNACZENIE OŚWIADCZEŃ I WIZ PRACOWNICZYCH. SZARA STREFA POZOSTAJE REALNYM ZAGROŻENIEM

Badanie pokazało, że obywatele Ukrainy najczęściej przyjeżdżają do pracy do naszego kraju na podstawie wiza pracowniczej (ponad 60%). Warto jednak podkreślić, że w porównaniu z zeszłorocznym sondażem, o ponad 5 pkt. proc. wzrósł udział ukraińskich pracowników przybywających do Polski w ramach ruchu bezwizowego pomiędzy Ukrainą a UE, który zaczął obowiązywać w połowie 2017 roku.

Wśród dokumentów upoważniających do podjęcia zatrudnienia obywateli Ukrainy w naszym kraju, niezmiennie największą popularnością cieszy się oświadczenie o powierzeniu wykonywania pracy cudzoziemcowi (umożliwiające Ukraińcom pracę w Polsce przez sześć miesięcy w ciągu roku bez konieczności uzyskania zezwolenia). Z tej uproszczonej formy korzysta obecnie prawie 59% zatrudnionych w Polsce obywateli naszego wschodniego sąsiada. Wydawane przez Urzędy Wojewódzkie zezwolenie na pracę musiał uzyskać niemal co trzeci ankietowany.

W porównaniu z zeszłorocznym badaniem o 5 pkt. proc. wzrósł udział obywateli Ukrainy, którym zdarzyło się pracować w Polsce „na czarno”. Takie doświadczenie deklaruje obecnie 30% respondentów.

Jednocześnie rośnie świadomość naszych wschodnich sąsiadów na temat negatywnych aspektów nielegalnej pracy w Polsce. Świadczy o tym fakt zadeklarowania przez niemal połowę respondentów, że pod żadnym warunkiem nie przyjmie propozycji pracy w szarej strefie (wzrost o ponad 7 pkt. proc.). Z kolei dla 38% pracowników argumentem na korzyść zatrudnienia bez podpisania umowy mogłaby być możliwość uzyskania wyższych zarobków. Należy także zwrócić uwagę na czynniki wydłużające lub komplikujące proces legalnego zatrudnienia. W prawie 9% przypadków respondenci byliby skłonni podjąć pracę w szarej strefie, gdyby okres oczekiwania na pozytywną decyzję o zezwoleniu na pobyt lub pracę mógł się nadmiernie wydłużyć.

NADUŻYCIA ZE STRONY PRACODAWCÓW POZOSTAJĄ PROBLEMEM DLA MIGRANTÓW

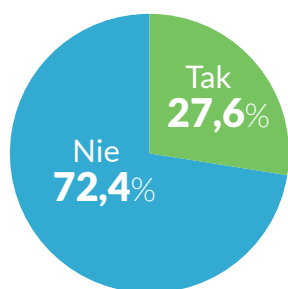
Niestety, pracownikom z Ukrainy wciąż zdarza się spotkać w Polsce z przypadkami nieuczciwości ze strony pracodawców. Niemal 28% ankietowanych przyznało, że doświadczyło podobnych negatywnych sytuacji. Ten wskaźnik jednak zmalał w ciągu roku o 1,5% pkt. proc.

Najczęściej nadużycia pracodawcy dotyczyły sfery wynagrodzeń (brak wypłaty pensji lub zapłata należności w kwocie mniejszej od tej uzgodnionej) oraz ofert pracy, w ramach których rzeczywiste warunki zatrudnienia różniły się od deklarowanych.

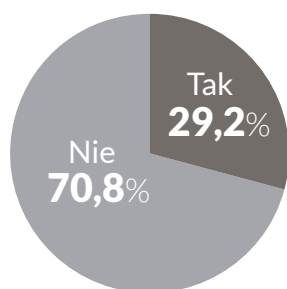
Zmniejszył się także odsetek respondentów, którzy mieli w Polsce do czynienia z nieprzyjaznym nastawieniem z powodu ich narodowości. Podobne negatywne doświadczenie deklaruje obecnie 30% pracujących w naszym kraju Ukraińców, czyli o 2 pkt. proc. mniej niż w 2018 roku. Natomiast 70% respondentów nie spotkało się w Polsce z tym zjawiskiem.

Na zaczepki w pracy skarży się co piąty ukraiński pracownik, a na zaczepki poza miejscem pracy – co dziewiąty.

Czy zdarzyło się Panu/Pani pracując w Polsce paść ofiarą nieuczciwego pracodawcy?

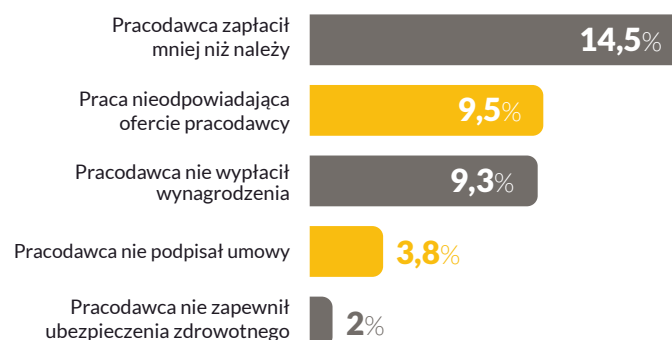

2019

2018

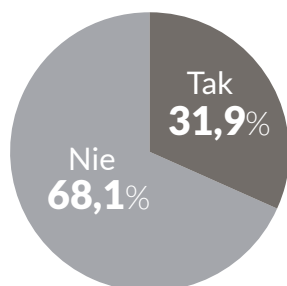
Jaka to była sytuacja?

Czy zdarzyło się Panu/Pani spotkać się w Polsce z nieprzyjaznym nastawieniem z powodu Pana/Pani narodowości?

2019

2018

Jaka to była sytuacja?

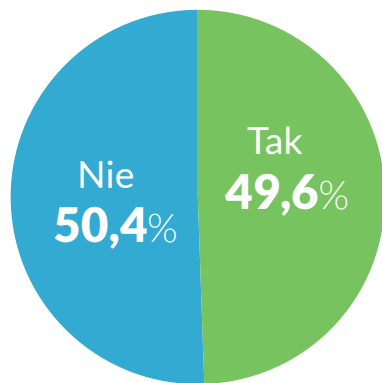

UKRAIŃCY CORAZ CZĘŚCIEJ PRZYJAŹNIĄ SIĘ Z POLAKAMI

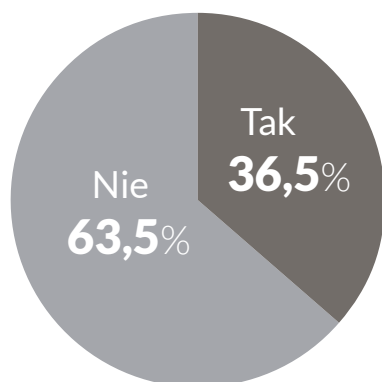
Spotkania z rodakami w Polsce to najczęstsza forma spędzania czasu wolnego wśród pracujących w naszym kraju obywateli Ukrainy (48%). Na drugim miejscu uplasowało się oglądanie filmów i telewizji (37%), Ukraińcy doceniają również możliwość spędzenia wolnego czasu odpoczywając na łonie natury (33% badanych). Co czwarty ukraiński pracownik spędza swój czas wolny w towarzystwie znajomych Polaków. Kościół odwiedza co dziesiąty, zaś co jedenasty respondent oświadczył, że pracując w Polsce nie ma czasu wolnego.

Warto podkreślić, że Ukraińcy coraz chętniej integrują się z obywatelami Polski, co przekłada się na pozytywny wzrost relacji towarzyskich. Zawarcie znajomości koleżeńskich lub przyjacielskich z Polakami zadeklarowało prawie 50 procent respondentów (wzrost o 1/3 w stosunku do ubiegłego roku).

Czy ma Pan/Pani przyjaciół lub bliskich znajomych wśród Polaków?

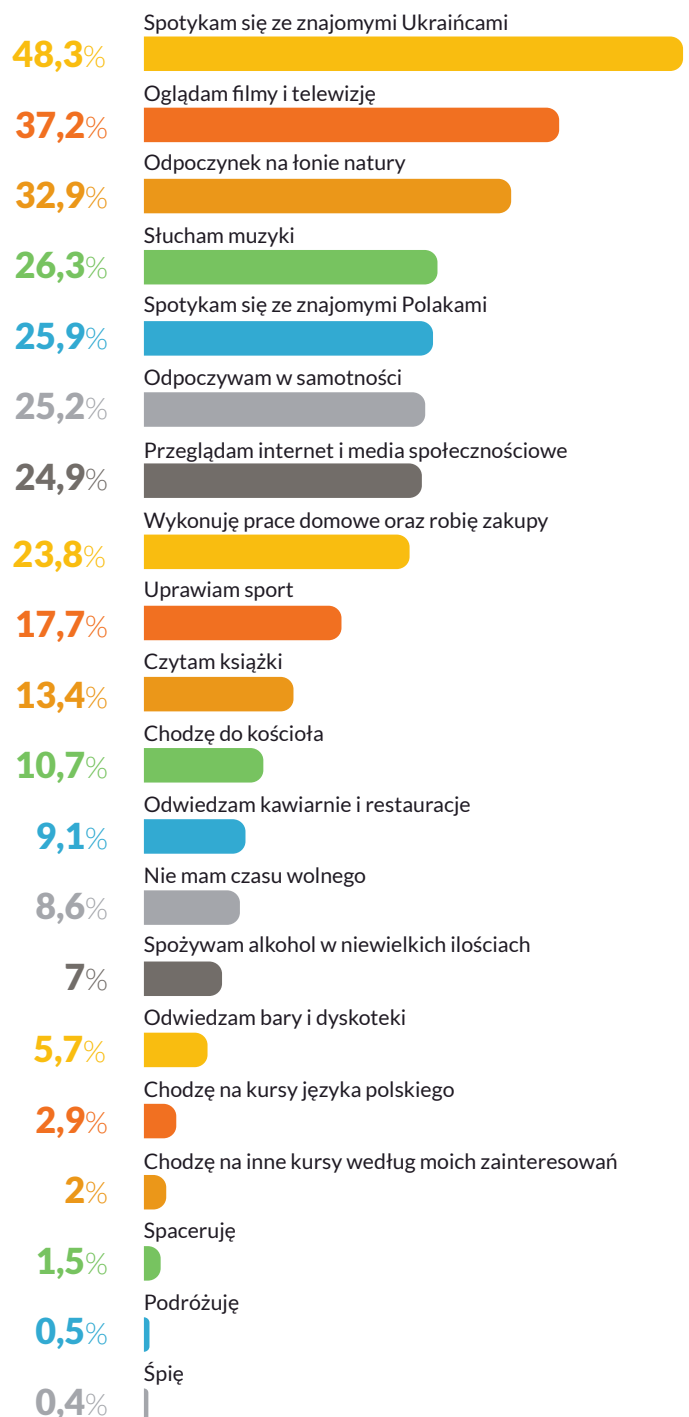

2019

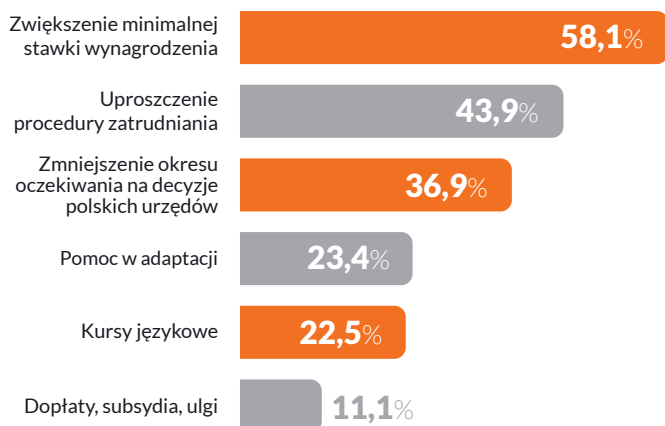

2018

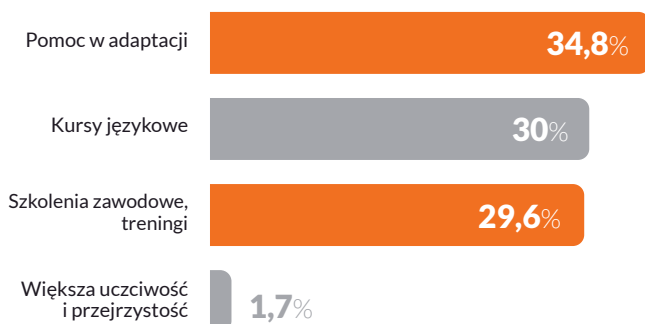
Jak najczęściej spędza Pan/Pani czas wolny w trakcie zatrudnienia w Polsce?

Jakie działania polskich władz mogłyby polepszyć Pana/Pani komfort zatrudnienia w Polsce?

Jakie działania polskich agencji pośrednictwa pracy mogłyby polepszyć Pana/Pani komfort zatrudnienia w Polsce?

Czy przyspieszone udzielanie zezwoleń na stały pobyt wpłynie na Pana/Pani decyzję na temat pozostania w Polsce?

WYŻSZE ZAROBKI I UŁATWIENIA PROCEDURALNE WŚRÓD GŁÓWNYCH KRYTERIÓW WYBORU MIEJSCA WYKONYWANIA PRACY

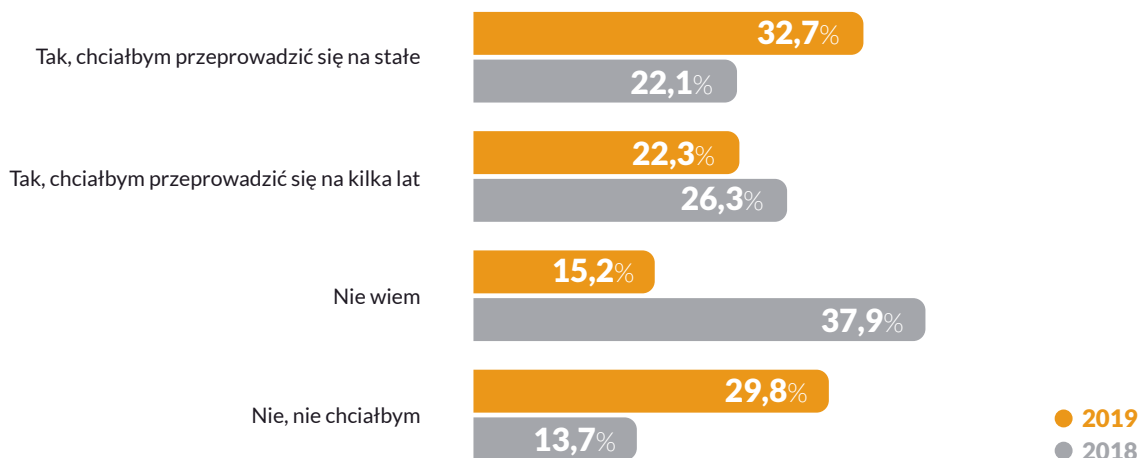
Zwiększenie minimalnej stawki godzinowej stanowi najbardziej pożądanym przez pracowników z Ukrainy krok po stronie polskich władz - opowiada się za tym 58% respondentów. Biorąc pod uwagę, że duża część migrantów zarobkowych z Polsce wykonuje pracę na stanowiskach o poziomie wynagrodzenia niewiele przekraczającym ustawowe minimum, wydaje się to być zrozumiałym postulatem.

Niemniej istotne dla ankietowanych jest dalej idące uproszczenie procedury zatrudniania obcokrajowców (44% respondentów). Dla 37% ankietowanych najbardziej

istotną kwestią jest zmniejszenie okresu oczekiwania na decyzje w polskich urzędach. Większość uczestników badania (52%) potwierdziła wpływ przyspieszenia procedury uzyskania zezwolenia stały pobyt na ich decyzję w sprawie dalszego pobytu na terytorium RP.

Adaptacja w naszym kraju pozostaje prawdziwym wyzwaniem dla Ukraińców pracujących w Polsce. Prawie 35% respondentów oczekuje pomocy w tej kwestii ze strony polskich agencji pracy tymczasowej, a 30% badanych liczy na wsparcie w zakresie nauki języka polskiego oraz szkolenia zawodowego.

Czy chciałby Pan/Pani przeprowadzić się do Polski?

Co przekonałoby Pana/Pani do przeprowadzenia się do Polski na stałe?

CO TRZECI PRACOWNIK Z UKRAINY CHCIAŁBY POZOSTAĆ W POLSCE NA ZAWSZE. ROŚNIE ŚWIADOMOŚĆ I DECYZYJNOŚĆ

O jedną trzecią wzrósł odsetek ukraińskich pracowników, którzy chcieliby na stałe przeprowadzić się do Polski. Jeżeli w 2018 roku taką chęć wykazywało 22% respondentów, to w tym roku – już 33%. Mieszkać w naszym kraju przez kilka lat chciałby z kolei co piąty pracujący w Polsce obywatel Ukrainy.

Co trzeci ankietowany zaznaczył, że nie chciałby mieszkać nad Wisłą. Zaledwie 15% badanych nie potrafiło udzielić odpowiedzi na powyższe pytanie (2,5-krotnie mniej w stosunku do poprzedniej edycji badania), jest to również sygnał rosnącej świadomości migracji do Polski i wyraźnego kształtowania się oczekiwań.

Powodem przeprowadzenia się do Polski może być przede wszystkim wyższa jakość życia w naszym kraju. Takiego zdania jest 46% respondentów. Wyższe zarobki niż na Ukrainie to argument dla co trzeciego ukraińskiego pracownika. Ponad 36% ankietowanych do migracji przekonuje lepsza perspektywa dla dzieci. Integracja w Polsce stanowi również poważny argument dla badanych - dla 22% z nich (prawie trzykrotnie więcej niż w ubiegłym roku) założenie rodziny byłoby kolejnym powodem do przeprowadzki. Z kolei 21% obywateli Ukrainy zatrudnionych w Polsce nic nie przekona do przeprowadzenia się do naszego kraju.

POLSKA TO DOBRY KRAJ DLA NOWEGO POKOLENIA

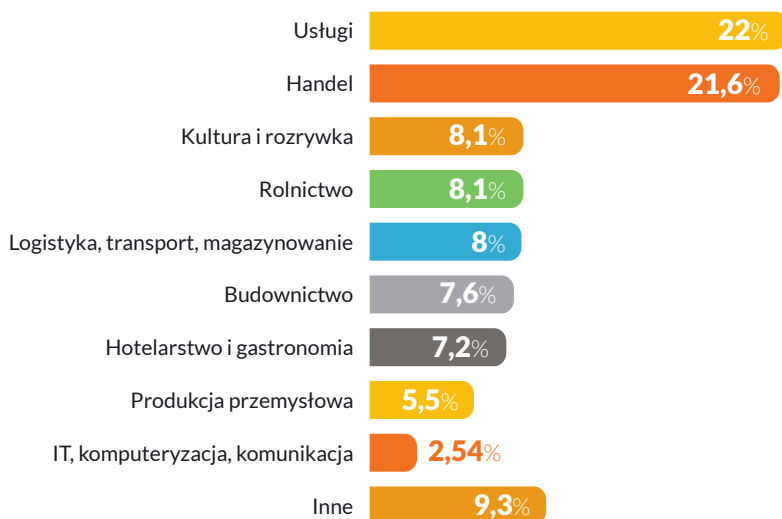
Ponad 27% pracujących w Polsce obywateli Ukrainy rozważa otwarcie w naszym kraju własnego biznesu. Przedsiębiorczy Ukraińcy najczęściej wybierają na swój potencjalny biznes branże takie jak usługi oraz handel - po 22% (spośród tych, którzy planują własną działalność). Niemal trzy razy mniej respondentów własną firmę otworzyłoby w kulturze i rozrywce, rolnictwie, logistyce, transporcie i magazynowaniu, budownictwie oraz w hotelarstwie i gastronomii.

Ponad 38% uczestników badania liczy na otrzymywanie polskiej emerytury, nieco mniej respondentów (37%) nie liczy na tego typu świadczenia. Zamieszkać w Polsce po osiągnięciu wieku emerytalnego planuje 27% respondentów, zaś 37% wyklucza taką opcję.

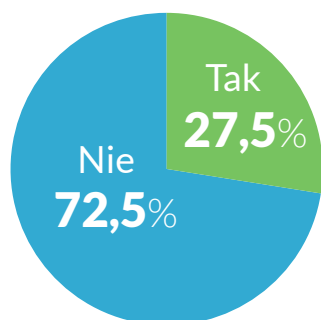
Proces integracji obejmuje nie tylko podejmującego pracę migranta, ale również jego najbliższą rodzinę. Niemal 39% pracujących w Polsce obywateli Ukrainy planuje połączyć się z własną rodziną w naszym kraju. Przeciwnie opowiada się 36% respondentów.

Polski system edukacyjny zyskał zainteresowanie ze strony migrantów z Ukrainy. Prawie 2/3 ankietyowanych chciałoby, aby w Polsce studiowały ich dzieci, zaś niemal 45% badanych chciałoby, aby ich dzieci zamieszkały w naszym kraju na stałe.

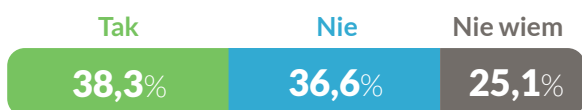
W której branży planuje Pan/Pani otwarcie własnego biznesu w Polsce? (spośród tych, którzy planują własną działalność)

Czy rozważa Pan/Pani otwarcie własnego biznesu w Polsce?

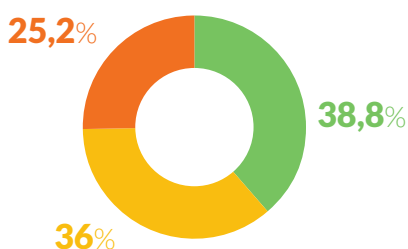
Czy liczy Pan/Pani na otrzymywanie polskich świadczeń emerytalnych?

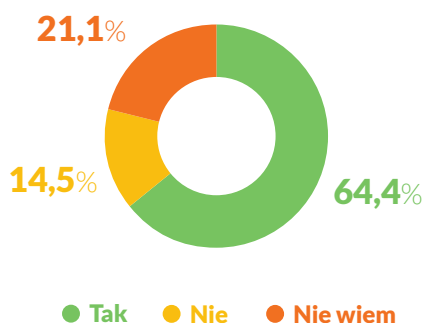
Czy Planuje Pan/Pani zamieszkać w Polsce po osiągnięciu wieku emerytalnego?

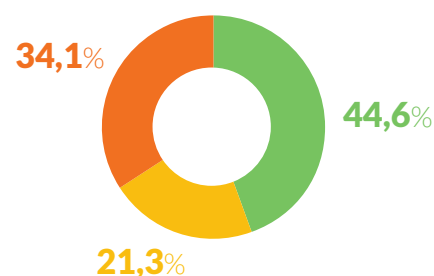
Czy planuje Pan/Pani sprowadzenie do Polski swojej rodziny?

Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani, aby Pana/Pani dzieci studiowały w Polsce?

Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani, aby Pana/Pani dzieci na stałe zamieszkały w Polsce?

● Tak ● Nie ● Nie wiem

POBYT I PRACA NA UKRAINIE

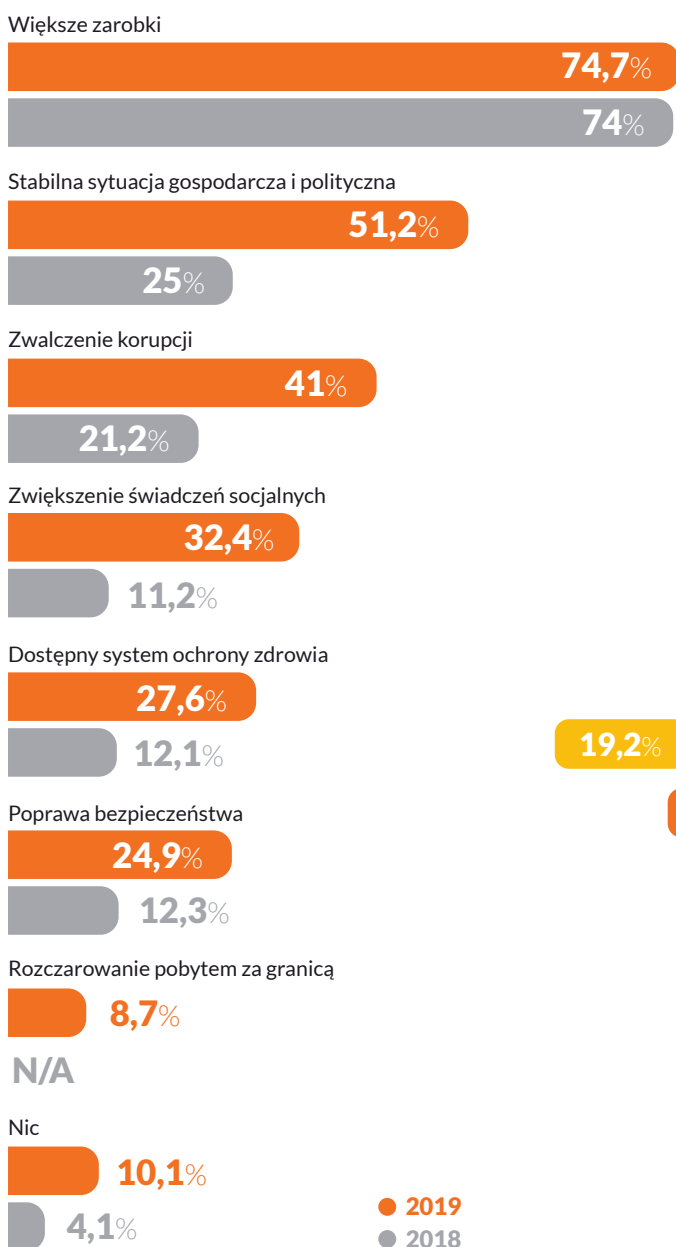
PRACA NA UKRAINIE ZA WYŻSZE WYNAGRODZENIE

Zdecydowanie najważniejszym argumentem na korzyść pracy na Ukrainie pozostają wyższe zarobki. Takiego zdania jest 3/4 badanych. Na drugim miejscu uplasowała się stabilizacja polityczna i gospodarcza (51% respondentów), który to argument zyskał aż dwukrotnie więcej głosów niż w poprzedniej edycji badania. Problem korupcji również pozostaje w gronie najbardziej istotnych czynników zniechęcających Ukraińców do powrotu do ojczyzny - zwraca na niego uwagę aż 41% badanych. Warto podkreślić, że ponad dwukrotnie wzrosła liczba

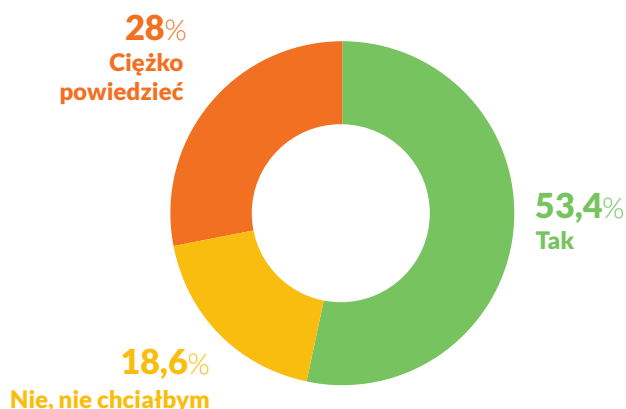
pracujących w Polsce ukraińskich obywateli, którzy odrzucają możliwość powrotu do pracy w swoim kraju. Takiego zdania jest ponad 10% respondentów.

Ponad połowa pracujących w Polsce Ukraińców optuje za tym, aby władze w Kijowie pozwoliły im na posiadanie więcej niż jednego obywatelstwa. Co piąty respondent chciałby dla swoich rodaków możliwości legalnego uzyskiwania obywatelstwa krajów UE, a 15% chciałoby, aby taka możliwość obejmowała wszystkie kraje świata.

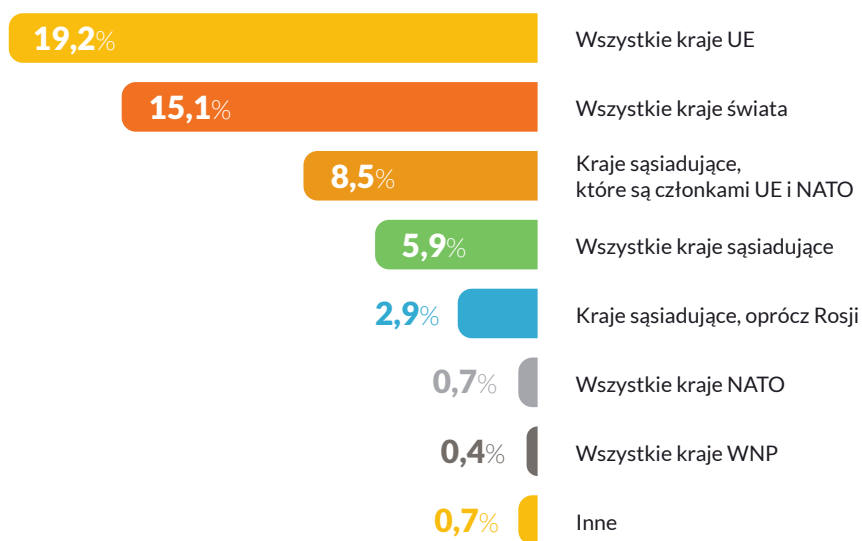
Co skłoniłoby Pana/Pani do pracy na Ukrainie?

Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani, aby Ukraina pozwoliła swoim obywatelom na posiadanie obywatelstwa innych krajów?

Pana/Pani zdaniem, jakie to mają być kraje?

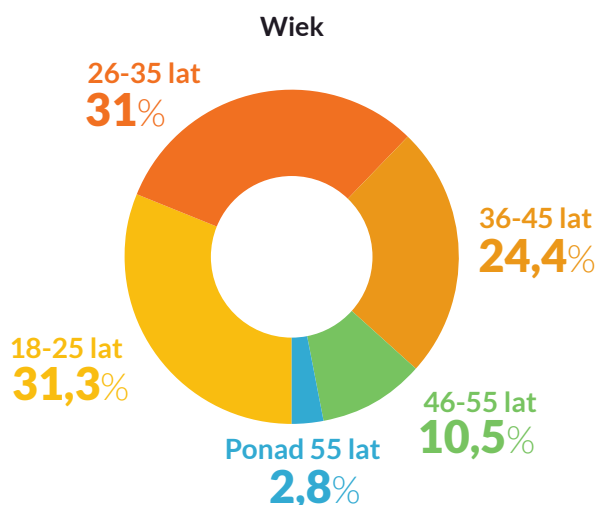
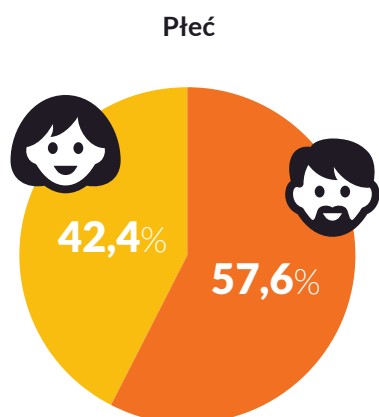
PROFIL PRACOWNIKA Z UKRAINY

rozważającego pozostanie w Polsce
na stałe lub na kilka lat

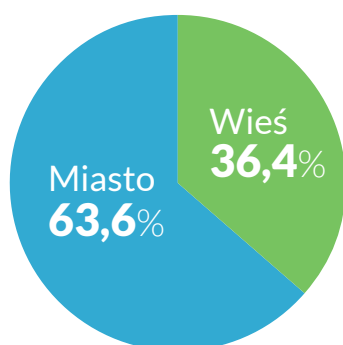

DŁUGOTRWAŁY POBYT - PORTRET

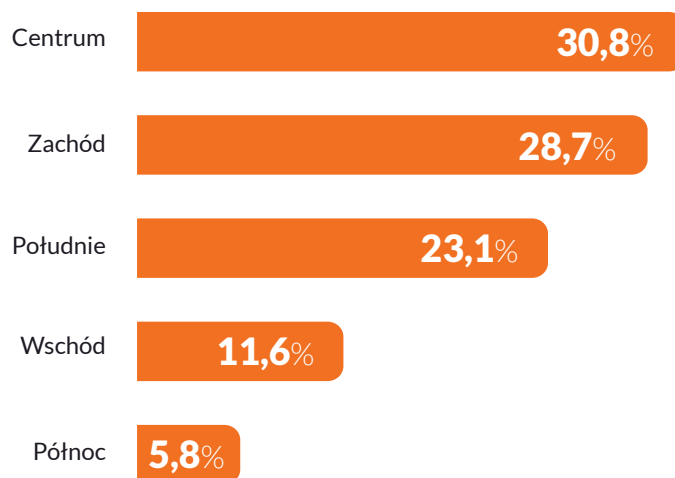
(GRUPA RESPONDENTÓW CHĘTNYCH DO ZAMIESZKANIA W POLSCE NA STAŁE LUB NA KILKA LAT)

Miejsce zamieszkania na Ukrainie

Region zamieszkania na Ukrainie

MŁODZI MIESZKAŃCY MIAST WŚRÓD GŁÓWNYCH ZWOLENNIKÓW POBYTU DŁUGOTRWAŁEGO

Jeżeli przyjrzymy się uważnie grupie respondentów chętnych do pozostania w Polsce na stałe lub na okres kilku lat, okaże się, że wśród aktywnych migrantów najczęściej przeprowadzkę do naszego kraju rozważają najmłodszy obywatele Ukrainy (18-35 lat).

Najwięcej respondentów rozważających zatrzymanie się w Polsce na dłużej pochodzi z centralnej części Ukrainy (31%), chociaż, gdy przełożymy to na ogólną liczbę pracowników, tradycyjnie dominują mieszkańcy zachodnich obwodów.

Niemal 2/3 chętnych do pozostania w Polsce pochodzi z miast. Najmniej chętnych przyjechało z północy Ukrainy.

PRZYCZYNY I UWARUNKOWANIA DŁUGOTRWĄŁEGO POBYTU

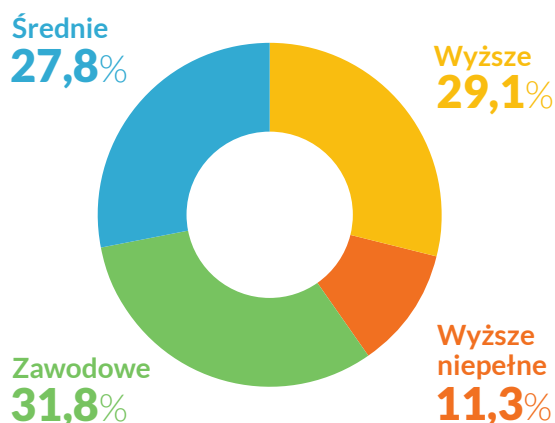
(GRUPA RESPONDENTÓW CHĘTNYCH DO ZAMIESZKANIA W POLSCE NA STAŁE LUB NA KILKA LAT)

W POSZUKIWANIU LEPSZEJ JAKOŚCI ŻYCIA

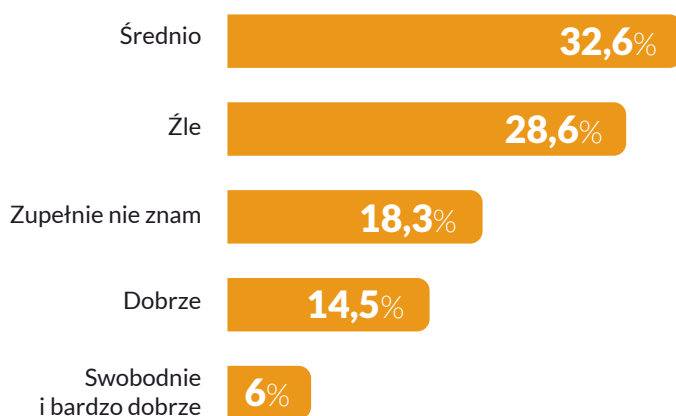
Ponad 40% pracowników z Ukrainy, którzy chcieliby zamieszkać w Polsce, posiada wyższe lub niepełne wyższe wykształcenie. Warto zwrócić uwagę, że deklaracja chęci zamieszkania w Polsce nie oznacza dobrej znajomości języka polskiego. Jedynie co piąty ankietowany, który rozważa przeprowadzkę do naszego kraju, włada językiem swobodnie (bardzo dobrze, lub dobrze). Niemal połowa z nich ocenia swoją znajomość polskiego na złym poziomie, bądź nie zna go wcale.

Wśród argumentów na korzyść zamieszkania w Polsce, rozważający taki krok obywatele Ukrainy najczęściej wymieniają wyższą jakość życia (66,5%), atrakcyjniejsze zarobki (46,5%) oraz lepsze perspektywy dla dzieci (46%). Ponadto, ponad 3/4 respondentów chętnych do pozostania w Polsce jest zgodnych co do tego, że przyspieszone udzielanie zezwoleń na stały pobyt w naszym kraju wpłynęło na ich decyzję na temat przeprowadzki.

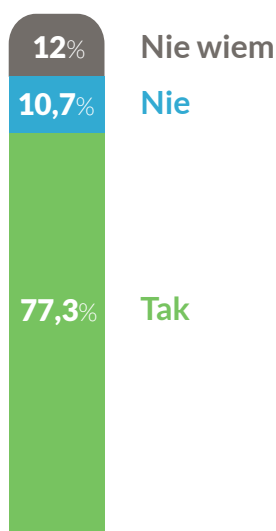
Wykształcenie

Jak Pan/Pani ocenia swoją znajomość języka polskiego?

Czy przyspieszone udzielanie zezwoleń na stały pobyt w Polsce wpłynęło na Pana/Pani decyzję na temat pozostania w Polsce?

Co przekonałoby Pana/Pani do przeprowadzenia się do Polski na stałe?

DŁUGOTERMINOWY POTENCJAŁ PRACOWNIKÓW Z UKRAINY

(GRUPA RESPONDENTÓW CHĘTNYCH DO ZAMIESZKANIA W POLSCE NA STAŁE LUB NA KILKA LAT)

DOŚWIADCZENI PRACOWNICY, PRZYSZLI PRZEDSIĘBIORCY

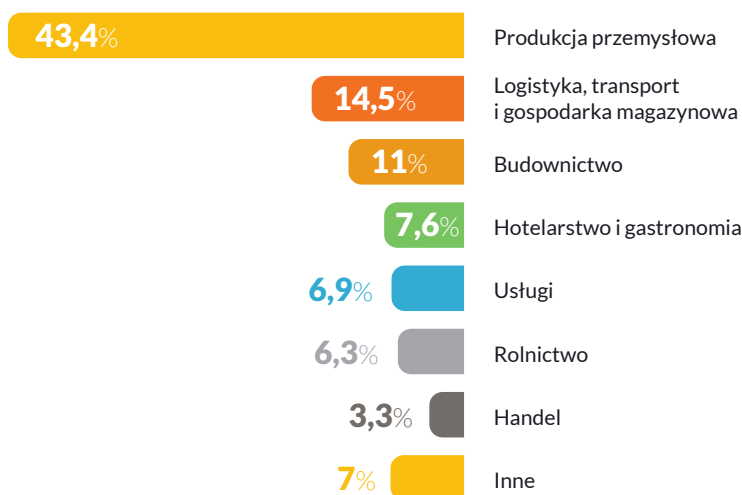
Podobnie jak w przypadku pozostałych pracujących w Polsce obywateli Ukrainy, największą część respondentów rozważających pobyt długotrwały jest zatrudniona w produkcji przemysłowej.

Dotychczas do powszechnie wymienianych trudności związanych z dostosowaniem się do nowej pracy zaliczyć można było podejmowanie zatrudnienia w zawodzie nieodpowiadającym posiadanym kwalifikacjom. Tym bardziej warto podkreślić, że niemal połowa Ukraińców, którzy przyjechali do pracy do Polski na określone stanowisko oraz chcą zostać w naszym kraju, posiada odpowiednie doświadczenie.

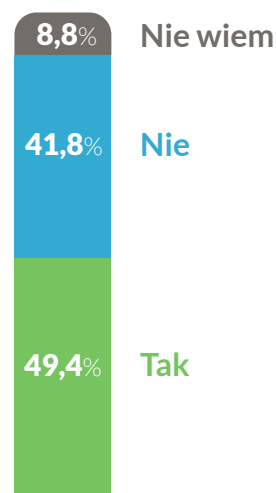
Jeżeli chodzi o planowanie otwarcia własnego biznesu w Polsce, to procent chętnych do takiego kroku jest wśród tej grupy większy, niż wśród ogółu respondentów o 1/3, wynosząc 37%.

Usługi i handel są najbardziej popularnymi branżami gospodarki, w których migranci z Ukrainy chcieliby otworzyć własny biznes nad Wisłą. Nieco mniejszą popularnością cieszą się wśród nich branże takie jak rolnictwo (10%) oraz kultura i rozrywka (9%).

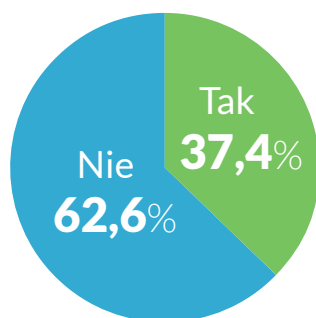
Do jakiej branży przyjechał/a Pan/Pani pracować do Polski?

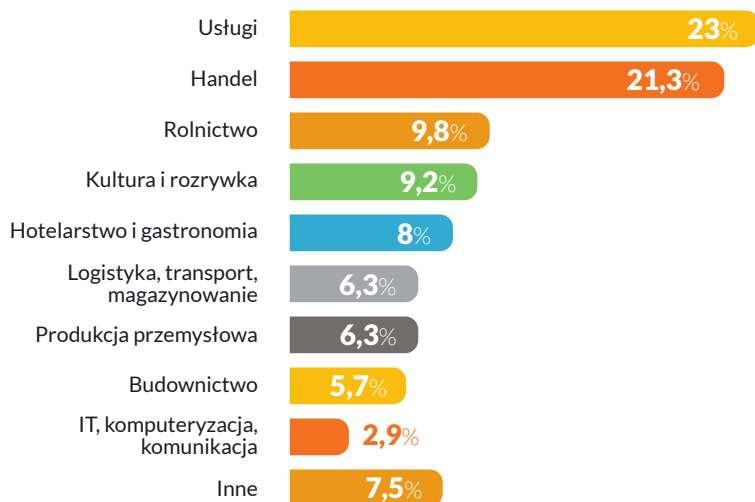
Czy ma Pan/Pani doświadczenie na stanowisku, na które przyjechał/a do pracy do Polski?

Czy rozważa Pan/Pani otwarcie własnego biznesu w Polsce?

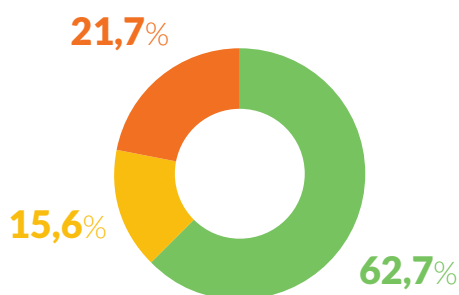
W której branży planuje Pan / Pani otwarcie własnego biznesu w Polsce? (spośród tych, którzy planują własną działalność)

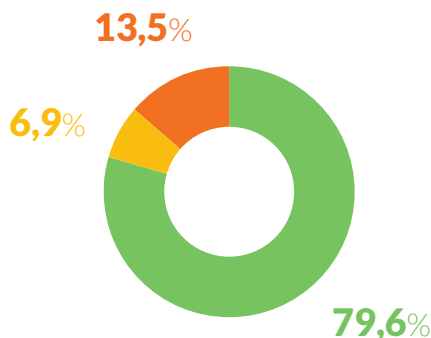
DŁUGOTERMINOWY POTENCJAŁ PRACOWNIKÓW Z UKRAINY

(GRUPA RESPONDENTÓW CHĘTNYCH DO ZAMIESZKANIA W POLSCE NA STAŁE LUB NA KILKA LAT)

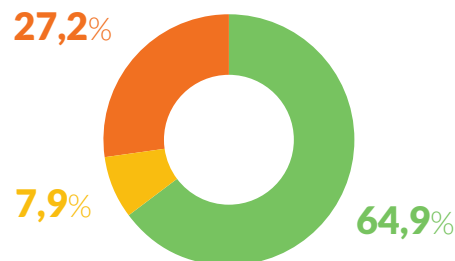
Czy planuje Pan/Pani sprowadzenie do Polski swojej rodziny?

Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani, aby Pana/Pani dzieci studiowały w Polsce?

Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani, aby Pana/Pani dzieci na stałe zamieszkały w Polsce?

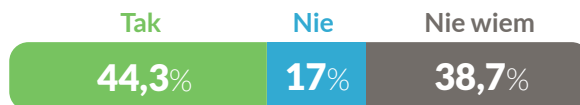

● Tak ● Nie ● Nie wiem

Czy liczy Pan / Pani na otrzymywanie polskich świadczeń emerytalnych?

Czy Planuje Pan / Pani zamieszkać w Polsce po osiągnięcia wieku emerytalnego?

INTEGRACJA Z RODZINĄ I PLANY EMERYTALNE

Niemal 2/3 pracujących w Polsce obywateli Ukrainy rozważających pozostanie w naszym kraju planuje także sprowadzenie do Polski swoich rodzin. Podobna liczba respondentów chce, aby ich dzieci także zamieszkały nad Wisłą.

Ponad 3/4 migrantów zarobkowych z Ukrainy chętnych do zamieszkania nad Wisłą liczy na możliwość zdobycia przez ich dzieci wykształcenia w naszym kraju. Świadczy to o wysokiej ocenie polskiego systemu edukacji wśród obywateli Ukrainy oraz świadomym dążeniu do długofalowej integracji w poszczególnych aspektach życia społecznego.

Połowa ankietowanych pracowników z Ukrainy chcących zamieszkać w naszym kraju liczy na otrzymywanie polskiej emerytury, a 44% respondentów wiąże swój pobyt w Polsce z momentem osiągnięcia wieku emerytalnego. Biorąc pod uwagę stosunkowo duży udział odpowiedzi wskazujących na niepewność względem tego okresu (39%), duża część badanych nie potrafiła zadeklarować swoich planów związanych z emeryturą.

BADANIE W LICZBACH

59,2%

pracowników z Ukrainy planuje zarabiać w Polsce więcej niż 13 złotych za godzinę netto

49,1%

pracujących w naszym kraju Ukraińców za nic nie zgodzi się na pracę bez podpisanej umowy

38,8%

pracowników z Ukrainy planuje sprowadzić do Polski swoje rodziny

38,3%

pracowników z Ukrainy liczy na otrzymywanie polskiej emerytury

32,7%

ukraińskich pracowników chciałoby zamieszkać w Polsce na stałe

64,4%

ankietowanych chce, aby ich dzieci studiowały w Polsce

27,5%

migrantów zarobkowych z Ukrainy rozważa otwarcie w naszym kraju własnego biznesu

30,5%

ukraińskich migrantów miało doświadczenie pracy w Polsce na czarno

51,4%

respondentów wcześniej już pracowało w naszym kraju

8%

pracownikom z Ukrainy odpowiada obowiązująca uproszczona procedura zatrudniania cudzoziemców na podstawie oświadczeń

44,6%

ukraińskich obywateli pracujących w naszym kraju chce, aby ich dzieci na stałe zamieszkały w Polsce

31,7%

ukraińskich obywateli pracuje w naszym kraju na podstawie zezwolenia na pracę

31,4%

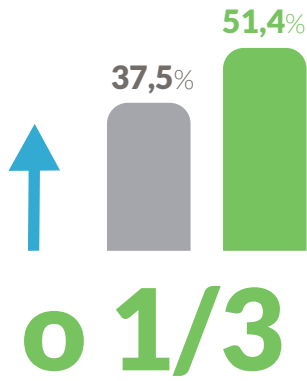
migrantów zarobkowych z Ukrainy przebywa w Polsce na podstawie paszportu biometrycznego w ramach ruchu bezwizowego

22,3%

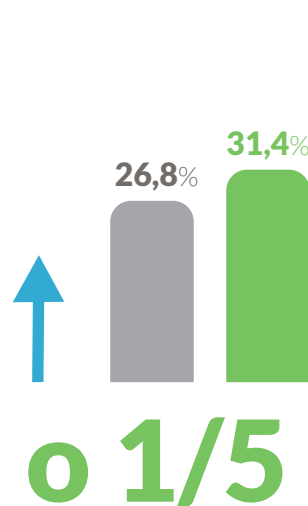
pracowników z Ukrainy pragnie stałego zatrudnienia w naszym kraju

855

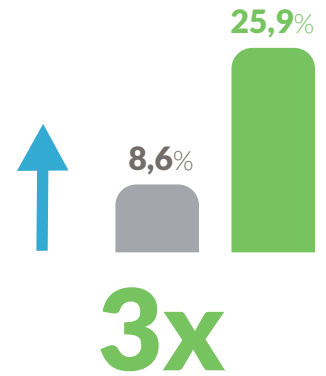
osób zostało przebadanych

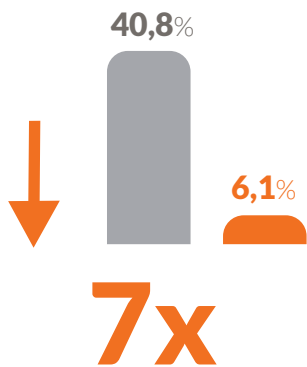
o 1/3 wzrósł udział obywateli Ukrainy, którzy wcześniej już pracowali w naszym kraju

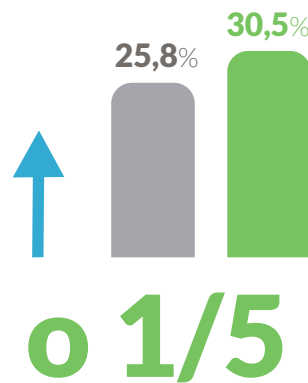
wzrósł udział migrantów z Ukrainy przebywających w Polsce na podstawie paszportu biometrycznego w ramach ruchu bezwizowego

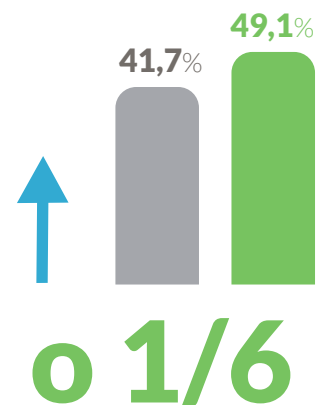
zwiększył się udział obywateli Ukrainy pragnących zarabiać w Polsce powyżej 15 złotych za godzinę netto

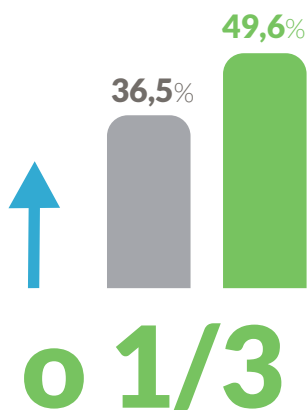
niemal siedmiokrotnie zmalała liczba respondentów decydujących się pracować w naszym kraju za minimalną stawkę godzinową

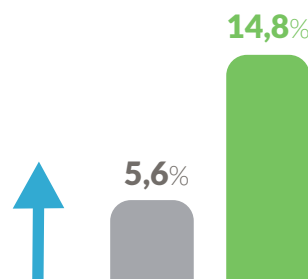
wzrosła liczba migrantów z Ukrainy mających doświadczenie pracy w Polsce na czarno

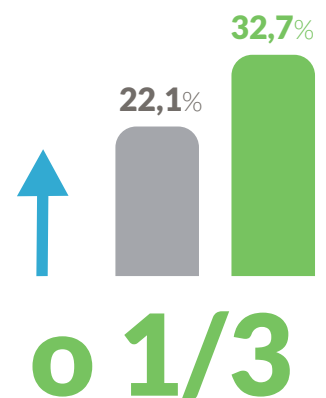
zwiększyła się liczba respondentów, którzy za nic nie zgodzą się na pracę w naszym kraju bez podpisanej umowy

wzrosła liczba pracujących w naszym kraju Ukraińców mających przyjaciół czy bliskich znajomych wśród Polaków

zwiększyła się liczba Ukraińców pracujących w Polsce dłużej niż 6 miesięcy w ciągu jednego pobytu

zwiększył się udział migrantów zarobkowych z Ukrainy pragnących przeprowadzić się do Polski na stałe

DR WIKTOR ROSS

Ambasador RP
w Mołdawii (1994–2000)
i Armenii (2003–2004)

PRACOWNICY Z UKRAINY UŚWIADOMILI SOBIE SWOJĄ WAŻNĄ ROLĘ NA POLSKIM RYNKU

Prowadzone przez Grupę EWL, Fundację Na Rzecz Wspierania Migrantów Na Rynku Pracy „EWL” oraz Studium Europy Wschodniej EW badanie socjologiczne obywateli Ukrainy zatrudnionych w Polsce posiada doniosłe znaczenie. Wynika to z bardzo dużej i stale rosnącej liczby pracowników z Ukrainy, którzy coraz silniej wpisują się w kontekst społeczny naszego kraju. Są to ludzie młodzi, aż 85 proc. z nich mieści się w przedziale wiekowym 18-45 lat. W porównaniu z badaniem sprzed roku czują się oni w Polsce pewniej i bardziej jasno wyobrażają sobie swoją perspektywę zawodową i życiową. Obecnie chcą oni w naszym kraju pracować dłużej, często nawet w większym wymiarze czasu pracy. Rosną jednak ich wymagania zarobkowe i świadomość celu pracy w Polsce. Wzrasta także udział osób liczących na bardzo wysokie dochody, co jest związane z rosnącymi kwalifikacjami tej populacji. Ukraińcy w naszym kraju nie czują się już tylko „tanią siłą roboczą”, ale mają świadomość swej roli na tym nietętym rynku.

Coraz większa grupa ukraińskich pracowników chce pozostać w Polsce na stałe i łącząc się z rodzinami, zintegrować się ze społeczeństwem polskim. Na ogół czują się tu bezpiecznie i rzadko odczuwają niechęć ze strony Polaków. Widzą także celowość kształcenia swoich dzieci, co dowodzi gotowości do adaptacji rodzin w Polsce. Oczywiście nadal aktualne są oczekiwania Ukraińców, wobec instytucji państwowych, by doskonalic prawo imigracyjne oraz zasady zatrudniania, a także wobec pracodawców, by przestrzegali warunków umowy oraz stosowali rozwiązania ułatwiające pobyt w Polsce. Te postulaty stają się obecnie bardziej racjonalne i wykazują większą dojrzałość dokonywanych wyborów.

METODOLOGIA

Badanie pracowników z Ukrainy zostało przeprowadzone metodą bezpośredniego indywidualnego wywiadu kwestionariuszowego. Dobór próby był zorientowany na wyszukanie respondentów reprezentatywnych dla społeczności Ukraińców pracujących w Polsce. W tym celu rozmówcy dobierani byli w miejscach, w których spotkać można było osoby reprezentujące wszystkie regiony tego kraju, grupy wiekowe, zawody i poziomy wykształcenia.

Badanie objęło obywateli Ukrainy, którzy w czasie jego realizacji przebywali w Polsce, pracując lub załatwiając formalności związane z podjęciem pracy i byli gotowi do jej podjęcia.

W okresie 17 kwietnia – 31 maja 2019 roku zostały przeprowadzone rozmowy z 855 dorosłymi (18 lat i powyżej) respondentami. Wielkość próby (wobec ok. 1 mln obywateli Ukrainy przebywających w Polsce) oraz miejsca jej doboru zapewniają odpowiednią reprezentatywność. Potwierdza ją również przekrojowy charakter selekcji osób objętych badaniem. Znaleźli się wśród nich mieszkańcy wszystkich regionów Ukrainy (zgodnie z geograficznymi uwarunkowaniami, uwzględniającymi nadreprezentację obywateli Ukrainy Zachodniej), reprezentanci różnych grup wiekowych, zawodów oraz poziomów edukacji, mieszkańcy miast i wsi w proporcjach odpowiadających aktualnej strukturze demograficznej Ukrainy.

EWL S.A.

Założona w 2007 roku EWL S.A. rekrutuje najwyższej klasy specjalistów z czterech kontynentów. Jest liderem na polskim rynku zatrudnienia cudzoziemców w zakresie rekrutacji stałych, leasingu pracowniczego, outsourcingu i obsługi zatrudnienia obywateli spoza UE. Grupa dostarcza rozwiązania kadrowe dla większości sektorów gospodarki w krajach Unii Europejskiej, obejmujące także formalności związane z obsługą pracowników i legalizacją pobytu.

EWL S.A. posiada 32 oddziały w 5 krajach Europy (Polska, Ukraina, Białoruś, Mołdawia i Czechy), a w ubiegłym roku otworzyła 16 nowych biur na Ukrainie. Jest to odpowiedź firmy na ciągle rosnące zapotrzebowanie na wykwalifikowanych pracowników ze Wschodu oraz stałe podnoszenie jakości świadczonych usług dla kandydatów.

Z tego również powodu spółka planuje – obok już działających oddziałów na Białorusi i w Mołdawii – otwarcia kolejnych biur w innych krajach byłego ZSRR.

EWL S.A. pragnie być jak najbliżej swoich zagranicznych kandydatów, aby opiekować się nimi od początku do końca procesu rekrutacji oraz pracy w docelowym miejscu. Dla klientów firmy niesie to gwarancję rekrutacji dopasowanej i lojalnej kadry. Dzięki zaawansowanym technologiom i narzędziom IT procesy rekrutacji i zarządzania pracownikami są coraz szybsze i bardziej zautomatyzowane. Rezultat? Wysoki odsetek realizacji zamówień oraz niski procent rotacji rekrutowanych przez firmę pracowników.

FUNDACJA NA RZECZ WSPIERANIA MIGRANTÓW NA RYNKU PRACY „EWL”

Założona w 2015 roku Fundacja Na Rzecz Wspierania Migrantów Na Rynku Pracy „EWL” ma na celu inicjowanie i wspieranie działań związanych z obecnością obcokrajowców na polskim rynku pracy.

Naszą ideą jest wzrost świadomości praw i obowiązków oraz korzyści płynących z legalnego zatrudnienia wśród cudzoziemców, a także ograniczenie liczby nadużyć ze strony nieuczciwych pracodawców. Jednym z głównych założeń Fundacji jest doskonalenie współpracy wielostronnej pomiędzy pracodawcami, instytucjami

rządowymi, organizacjami pozarządowymi a także samymi migrantami.

Fundacja prowadzi również działalność charytatywną, skierowaną głównie do cudzoziemców znajdujących się w ciężkiej sytuacji życiowej lub finansowej. Ponadto działa na rzecz integracji europejskiej, aktywnego dialogu oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami. Aktywności Fundacji kierowane są m.in. do podmiotów uczestniczących w procesach migracyjnych i uczestników globalnego rynku pracy.

STUDIUM EUROPY WSCHODNIEJ UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO

Studium Europy Wschodniej (SEW) jest unikalną w skali kraju jednostką akademicką kontynuującą tradycje przedwojennych ośrodków sowietologicznych – Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie (1930-1939) oraz Instytutu Wschodniego w Warszawie (1926-1939). W ofercie dydaktycznej SEW znajdują się elitarne Studia Wschodnie (I i II stopnia oraz podyplomowe) a także szkoły przeznaczone dla zagranicznych studentów. Wśród wykładowców znajdują się wybitni naukowcy, dyplomaci i specjaliści z Europy i USA.

SEW co roku organizuje międzynarodowe konferencje naukowe oraz szereg wydarzeń budujących pozytywne relacje Polski z krajami byłego ZSRR. SEW jest również

wydawcą licznych książek i czasopism poświęconych tematyce wschodniej.

W latach 2004-2013 Studium Europy Wschodniej, pod merytorycznym nadzorem Mariusza Kowalskiego i ogólnym kierownictwem Jana Malickiego, przeprowadziło serię badań społecznych na Ukrainie. Pierwsze z nich odbyły się w grudniu 2004. Przeprowadzono łącznie około 2000 wywiadów ankietowych dotyczących m.in. sympatii politycznych i preferowanych kierunków współpracy międzynarodowej ze szczególnym uwzględnieniem miejsca pochodzenia, narodowości i języka codziennej komunikacji respondentów.

„UKRAIŃCY NA POLSKIM RYNKU PRACY: DOŚWIADCZENIA, WYZWANIA I PERSPEKTYWY. RAPORT EWL”
© 2019 EWL S.A. Wszystkie prawa zastrzeżone
Cytowanie danych za: „Ukraińcy na polskim rynku pracy: doświadczenia, wyzwania i perspektywy. Raport EWL”

REDAKCJA:

Anatolij Zymnin, dr hab. Mariusz Kowalski (socjogeograf, nadzór merytoryczny),
Zbigniew Wafflard, Olena Lytvynenko, Andrii Mahometa, Ivan Kolpakov,
Anton Mishanin, Anastasiia Kramarenko

KONTAKT DLA MEDIÓW:

Anatolij Zymnin – PR Manager
tel. +48 535 888 815
anatol.zymnin@ewl.com.pl